

doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.

Mezinárodní souvislosti války na Ukrajině

International contexts of war in Ukraine

RECENZOVANÝ
ČLÁNEK

Vojenské rozhledy, 2015, roč. 24 (56), č. 2, s. 5–19, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).

Abstrakt:

Článek pojednává o mezinárodních souvislostech vleklé války na Ukrajině. Vysvětluje vývoj postsovětského prostoru, připomíná předpovědi Samuela Huntingtona ze samého počátku 90. let minulého století a postupný posun od pozitivního míru k míru negativnímu, který se stále více prosazuje po roce 1999. V dalších částech pak hodnotí mezinárodní souvislosti a důsledky anexe Krymu, reakce politiků, a akademickou debatu v USA a ve Velké Británii. Zvláště podrobně se zabývá debatou o dodávkách zbraní na Ukrajinu, přičemž se zaměřuje na oficiální dokumenty schválené v USA, i na argumenty stoupenců a odpůrců vyzbrojování Ukrajiny.

Abstract:

The article deals with the international context of the latent war in Ukraine. It explains the recent history of the post-Soviet area in the light of Galutng's theory of positive and negative peace. It continues by the annexation of the Crimean peninsula and its international consequences. At the same time, it examines key features of the debate in the USA as well as other NATO countries. It focuses also the debate about the livraison of arms to the Ukrainian government and explains the arguments of proponents as well of the opponents of this controversial project.

Klíčová slova:

Ukrajina, válka, zbraně, debata, anexe, pozitivní a negativní mír.

Key words:

Ukraine, war, arms, debate, annexation, positive and negative peace.

Úvod

Tento článek se zaměřuje na hodnocení mezinárodních souvislostí války, která od roku 2014 probíhá na Ukrajině. Jedná se o zemi, která je se svojí rozlohou 603 628 km² největší zemí našeho kontinentu. Ale je to také mnoha rozporů. Objemem svého HDP 305 2 miliard USD zaujímá 38. místo na světě, ale v přepočtu na obyvatele to je 6 700 \$, čímž se řadí až na 107. místo. Dalším velkým problémem je trvale klesající počet obyvatel. Z nedávných 50 milionů se počet snížil na současných 45, což je 4. největší pokles v celosvětovém měřítku. Navíc je to země těžce zkoušená, v posledních dvou letech na části jejího území probíhá válka.

Článek zcela záměrně používá pojem válka a nikoli výraz ozbrojený konflikt. Vychází z tzv. uppsalského přístupu, který o konfliktu hovoří pouze v případě, když je během jednoho roku nanejvýš 1 000 zabitých lidí, ale pokud je tato hranice překročena, pak důsledně používá pojem válka [1]. Článek nejprve připomíná základní teoretická a metodologická východiska, zejména pak Galtungovu teorii negativního a pozitivního míru. Pak navazuje hodnocení převahy pozitivního míru nad negativním během prvních deseti let po skončení studené války a opačným trendem, který se stále více prosazuje po roce 1999. V dalších částech článek hodnotí mezinárodní souvislosti a důsledky anexe Krymu, reakce politiků a akademickou debatu v USA a ve Velké Británii a uzavírá rozbořem diskusí o vyzbrojení Ukrajiny.

1. Základní teoretická a metodologická východiska

Pokud jde o teoretická východiska, je možné ukrajinskou válku posuzovat z pozic dvou hlavních teoretických proudů. Pro hodnocení prvních deseti let po skončení studené války a existence samostatné Ukrajiny jakožto jednoho z nejvýznamnějších nástupnických států někdejšího SSSR je vhodným úhlem pohledu liberální institucionalismus a v jeho rámci zejména Galtungova teorie negativního a pozitivního míru.

Negativní mír je vymezován jako pouhá nepřítomnost otevřeného násilí a válek, přičemž nadále přetrvává, nebo dokonce sílí mezinárodní napětí a vzájemná nedůvěra mezi státy, sílí vliv vojáků na politiku států, potažmo na celou mezinárodní politiku, navyšují se vojenské výdaje i počty vojáků, zdokonaluje se připravenost ozbrojených sil k vedení bojové činnosti. Naproti tomu v případě pozitivního míru se rozšiřuje a prohlubuje vzájemná důvěra mezi státy, důležitá rozhodnutí přijímají politikové, nikoli vojáci. Rozšiřuje se mezinárodní bezpečnostní spolupráce a upevňuje se nekonfliktní struktura mezinárodních vztahů, oslabuje se význam vojenských nástrojů bezpečnosti, klesají vojenské rozpočty, čerpají se tzv. mírové dividendy [2].

Ale pro období stupňování napětí a vypuknutí války na Ukrajině je vhodnější neorealismus, který říká, že mezinárodní bezpečnostní vztahy (MBV) se odehrávají v anarchickém prostředí, ve kterém chybí všeobecně uznávaná nadstátní autorita, a tak každý stát bojuje sám za sebe, za své bezpečnostní zájmy, a to i bez ohledu na zájmy jiných států a mezinárodních organizací. Každý stát usiluje o posílení své bezpečnosti (a je tedy security maximiser) [3] a nedílně s tím se snaží posilovat svůj vliv (a je tedy influence seeker) [4]. Takovýto stav MBV je typický především pro taková období, která výše vzpomínaný Galtung hodnotí jako stav negativního míru.

Z hlediska ontologických východisek [5] (tedy z hlediska filosofických předpokladů o zkoumané problematice války na Ukrajině) v této stati jasně převažuje holismus (zaměřuje se na studium sociálních struktur) nad individualismem (soustřeďuje se na úlohu významných osobností). Ve světle konkrétních kritérií [6] se to tedy projeví ve čtyřech následujících hlavních směrech. V prvním směru převažuje objektivní nad subjektivním, tedy vnější pohled (outside scoop) nad vnitřním pohledem (inside scoop). Znamená to, že článek se více zaměří na hledání odpovědi na otázku, co se vlastně během 25 let po rozpadu SSSR stalo, zatímco na otázku, proč se to vlastně stalo, bude upřena menší pozornost.

Dále to znamená, že problematika války na Ukrajině bude více zkoumána z pohledu institucí a zejména pak z pohledu vývoje statu quo nežli z pohledu konkrétních lidí a jejich úlohy. Právě přístup ke statu quo je klíčovým kritériem, podle kterého se posuzuje úloha každého státu v dynamickém vývoji MBV [7]. Státy se podle tohoto přístupu dělí do dvou skupin. První z nich jsou tzv. statutární státy, které jsou spokojeny se stávajícím mezinárodním uspořádáním a neusilují o jeho změnu. Jako příklad můžeme připomenout meziválečnou ČSR. A druhou skupinu tvoří tzv. revizionistické státy, které jsou nespokojené, a proto usilují o zásadní změnu mezinárodního uspořádání. Nejtragičtějším příkladem se stalo hitlerovské Německo ve 30. letech 20. století.

Ale zároveň s tím bude vzpomenuť i úloha nevlivnějších politických i vojenských činitelů (prezidenti, ministři, generalita). Z hlediska třetího kritéria holismu se větší pozornost soustředí na způsoby chování, tedy na bezpečnostní a strategickou kulturu klíčových aktérů nežli na podrobný rozbor mimořádně složitého a kontroverzního problému postsovětského prostoru.

Důraz na status quo znamená, že při hodnocení širších souvislostí války na Ukrajině je nezbytné zaměřovat se na to, jak klíčoví aktéři (RF, NATO, USA) vymezovali své cíle v oblasti bezpečnosti a jaké způsoby volili pro jejich dosahování, jaký byl jejich přístup k bezpečnostním hrozbám, k jiným státům a mezinárodním organizacím, zejména pak k OSN a jejím standardům na poli mezinárodního míru a bezpečnosti a jaké byly jejich instrumentální preference (unilateralismus nebo multilateralismus, donucovací nebo přesvědčovací strategie, vojenské či nevojenské nástroje, preventivní působení nebo preemptivní úder) [8] a jaké byly normy jejich jednání [9]. Významnou součástí tohoto přístupu je také hodnocení jejich mentálních modelů, které posuzujeme podle čtyř základních kritérií, jimiž jsou: vyhodnocování bezpečnostních hrozeb, hodnocení jejich původců, přístup ke spojencům a vztah k mezinárodním organizacím. Proto se mentální modely mohou pohybovat od kooperace až po konfrontaci [10].

A konečně z hlediska čtvrtého kritéria holistického přístupu je tento článek postaven na vyrovnaném vztahu mezi procesem a výsledkem (process vs. outcome), což znamená, že bude hledat odpověď jak na otázku, co se na Ukrajině stalo, tak i na otázku, proč se to stalo. Půjde tedy především o to, proč tam vlastně vypukla válka a co tato válka znamená pro další vývoj MBV v Evropě.

V rámci druhého ontologického východiska je tento článek postaven na vyrovnaném vztahu mezi materialismem a idealismem. Příkládá stejně velký význam faktorům materiálního charakteru (které tvoří tzv. hard power [11]) i faktorům subjektivního charakteru (na nichž spočívá tzv. soft power). Ukrajina je na jedné straně druhou nejrozlehlejší zemí v Evropě, její území bylo kdysi součástí SSSR a po jeho zániku se stalo nejvýznamnějším prvkem tzv. postsovětského prostoru. Někteří autoři dokonce Ukrajinu označují

za vstupní bránu do Ruska [12] a mají pro ruské geopolitické uvažování pochopení, jini to zase kategoricky odmítají [13].

Ale zároveň s tím je možné Ukrajinu hodnotit i z hlediska idealismu, tedy ve světle vlivu velkých myšlenek. Jedním z prvních velkých myslitelů v oboru MBV, který upozornil na možnost násilných střetů na Ukrajině, byl přední americký politolog Samuel Huntington. Ve své světoznámé a dodnes často citované stati nazvané *Střet civilizací* [14] napsal, že po skončení studené války dojde k jedné zásadní změně – namísto někdejší železné opony (Iron Curtain) se v Evropě vytvoří tzv. sametová opona (Velvet Curtain), která povede mezi Ruskem na jedné straně a Finskem a pobaltskými státy na straně druhé, přičemž na jedné straně budou Rusové jako národ s pravoslavným vyznáním a na druhé národy s katolickým vyznáním. Huntington přitom varoval, že právě tudy povede v době globalizace hranice krvavých konfliktů.

2. Vzestup pozitivního míru po skončení studené války

Ale z hlediska tohoto článku má zásadní význam Huntingtonova předpověď, že se vytvoří i jedna přelomová linie, která dokonce povede pravoslavným světem. Huntington varoval, že tato linie povede právě napříč Ukrajinou, kde se střetnou proruský a prozápadně orientovaný Ukrajinci. Napsal, že velmi neblahou úlohu sehraje historické reminiscence spojené se silně kontroverzním dědictvím SSSR, zejména s rozsáhlou a bezohlednou rusifikací a s těžkými důsledky násilné kolektivizace a industrializace, ale zejména hladomoru v letech 1932–1933 (Holodomor). Ten vypukl po nařízeních sovětské vlády o obchodování s obilím a dalšími potravinami, vyžádal si několik milionů obětí, a proto jej Ukrajinci dodnes považují za akt genocidy [15]. Všechny negativní historické reminiscence vyústí v silnou touhu Ukrajinců po samostatnosti, a zejména pak po svobodě volby na poli zahraniční politiky.

Samuel Huntington se svými varovnými myšlenkami zcela zásadně odlišil od velkých optimistů té doby, kteří očekávali zcela jiný vývoj. Těmito optimisty byli především 41. prezident USA G. H. Bush a světoznámý teoretik Francis Fukuyama. První z nich již na počátku března 1991 přišel s myšlenkou nového mezinárodního uspořádání, nazvanou New World Order [16]. Kládl důraz především na víru v účinnost mezinárodního práva, na narůstající úlohu mezinárodních institucí, na víru ve svět bez hranic, ve kterém bude stále více demokracie, míru a svobody a který bude směřovat k vítězství modernity nad chudobou, ignorantstvím, autoritářstvím a válkou.

A politolog Francis Fukuyama přišel s optimistickou myšlenkou konce dějin, které do té doby byly pojímány jako nekonečný sled válek, do kterých lidé chodili s cílem bojovat a pokládat své životy za vlast, za velké hodnoty, za náboženství, za své panovníky. Konec dějin podle Fukuyamy nastal v důsledku celosvětového vítězství tržní ekonomiky a liberálního politického uspořádání. Tím podle něho přestaly působit systémové příčiny války, které se celý svět tolik obával v době bipolární konfrontace [17].

Během prvních dvou let po skončení studené války dával vývoj MBV mnohem více zapravdu optimistům nežli skeptickému Huntingtonovi. Pařížská Charta za novou Evropu jakožto historicky významný dokument Organizace pro evropskou bezpečnost a spolupráci oficiálně vyhlásila konec studené války [18] a otevřela cestu pro nové

mezinárodní uspořádání, které hodně odpovídalo představám tehdejšího amerického prezidenta. Pařížská charta neměla, na rozdíl od předcházejících upořádání po skončení obou světových válek, punitivní charakter, neukazovala na poražené a neukládala jim žádný trest. Naopak, ponechávala prostor pro rovnocennou partnerskou spolupráci [19].

Navíc v první polovině 90. let pokračovaly procesy demilitarizace i denuklearizace. Dva někdejší rivalové z doby bipolární konfrontace za sebou měli podpis smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (podepsali je prezident G. H. Bush a M. Gorbačov v listopadu 1991), která výrazně snížila stavy těch konvenčních zbraní, které symbolizovaly přípravu na 3. světovou válku (šlo zejména o tanky, bojová vozidla pěchoty, pontonové soupravy, bitevní letouny i vrtulníky). Ve stejném roce byla podepsána smlouva *Start 1* (G. H. Bush a M. Gorbačov), která snížila počet všech jaderných hlavic na 3 500 na každé straně a stanovila nižší stropy pro ICBM a MIRV. A necelé dva roky před Budapešťským memorandem (leden 1993) byla podepsána smlouva *Start 2* (podepsali ji G. H. Bush a B. Jelcin na počátku roku 1993).

Obě smlouvy *Start* měly velký historický význam. Odrážely pokračující posun od někdejšího konfrontačního modelu směrem k modelu kooperativnímu. Navíc po nich následoval proces detargetizace jaderných zbraní: na rozdíl od doby studené války už nebyly namířeny na konkrétní cíle. Pak následovala i demontáž jaderných hlavic od pozemních nosičů a jejich uskladnění na základnách strategických jaderných sil. První polovina 90. let tedy byla dobou, ve které se někdejší antagonističtí soupeři stále více odkláněli od logiky studené války a od konfrontačního modelu směřovali k modelu kooperativnímu.

3. Budapešťské memorandum

Významnou součástí doby velkého uvolnění mezinárodního napětí a také mezníkem zásadní důležitosti se stalo Budapešťské memorandum, které v prosinci 1994 podepsali tehdejší nejvyšší političtí činitelé tří významných jaderných států, a to B. Clinton (USA), B. Jelcin (RF) a J. Major (Velká Británie) [20]. Stalo se tak pouhých 5 let po skončení studené války, v době, která nenasvědčovala tomu, že právě na Ukrajině by se měl naplnit Huntingtonův scénář krvavých konfliktů, který se mezitím již odehrával v prostoru postjugoslávském, kde probíhaly války mezi Srbskem a Chorvatskem, válka v Bosně a Hercegovině, a nakonec i válka v Kosovu.

Budapešťské memorandum bylo podepsáno v rámci OBSE a jeho hlavním cílem bylo zabránit tomu, aby po rozpadu SSSR narůstal počet jaderných států, což by znamenalo i zásadní narušení procesu NPT. V době necelých 5 let po skončení studené války by to bylo zcela nepřijatelné nejen pro RF, ale stejně tak i pro USA, Francii a Velkou Británii [21]. Jednalo se přitom o 1 900 strategických a 2 500 taktických jaderných zbraní, tedy o větší jaderný arzenál, než tehdy měly Francie nebo Velká Británie. Nikdo z nich neměl zájem na tom, aby se Ukrajina stala dalším členem tzv. jaderného klubu [22]. A zároveň s tím byla denuklearizace Ukrajiny klíčovým předpokladem pro implementaci smlouvy START I [23]. Budapešťské memorandum tak odpovídalo strategickým zájmům všech klíčových aktérů tehdejší doby.

V textu tohoto dokumentu se USA, Velká Británie a RF zavázaly (článek č. 2), že v návaznosti na Chartu OSN budou plně respektovat nezávislost a svrchovanost Ukrajiny

ve stávajících hranicích. Dále slíbily, že se vystříhají jakéhokoliv ekonomického nátlaku na Ukrajinu (článek č. 3) a že ji nebudou nijak ohrožovat, ani proti ní nepoužijí sílu. Velice významný byl závazek zakotvený v článku č. 4, že se okamžitě obrátí na RB OSN s cílem pomoci Ukrajině, jakožto nejadernému signatářskému státu smlouvy NPT v případě, že by se stala obětí agrese nebo že by byla vystavena hrozbě agrese za použití jaderných zbraní. Další důležitou součástí memoranda je článek 5, stanovující, že se RF, USA a Velká Británie vyvarují použití jaderných zbraní proti Ukrajině. A konečně v článku č. 6 se zavázaly, že pokud by vyvstaly nějaké sporné otázky, tak se okamžitě sejdou ke vzájemným konzultacím.

Budapešťské memorandum tedy vytvořilo rámec pro vzájemné vztahy mezi Ruskem jakožto jednou ze tří jaderných signatářských zemí a Ukrajinou jako státem, který souhlasil s tím, že RF z jejího území stáhne všechny jaderné zbraně, které do té doby tvořily třetí největší jaderný potenciál na světě. Odrážel tehdejší dobu, která se vyznačovala velkými očekáváními a ve které převládal pozitivní mír nad mírem negativním.

4. Posun od pozitivního k negativnímu míru po roce 1999

Ale pak přišla změna vývoje. Přípravy první vlny rozšiřování NATO v Rusku znovu oživily obavy z obklíčování. Na významnou úlohu těchto obav v ruské zahraniční politice upozorňují i dva významní američtí odborníci na MBV. Realista Mearsheimer tomu říká „bezpečnostní strach“ [24] (security fears), liberální institucionalista Ikenberry používá výraz „strach z obklíčení a z vnějšího destabilizujícího zasahování“ (fears of encirclement and encroachment) [25].

Strach z rozšiřování NATO se odrazil v Primakovově doktríně z roku 1997, která se zaměřila na vyvažování jednostranného postupu vítěze studené války. Ale pak přišla ještě závažnější událost: vzdušná válka NATO proti srbsko-černohorské Jugoslávii na jaře 1999. Dva přední američtí teoretici již před více než pěti lety, tedy ještě před vypuknutím ukrajinské války upozornili, že právě Operace Allied Force 1999 byla v Rusku vnímána jako brutální zásah proti menšímu slovanskému bratru a potažmo i jako projev antiruského zaměření celého NATO [26]. Tehdejší ruský premiér Primakov se o jejím zahájení dověděl během letu nad Atlantikem a neprodleně zrušil oficiální návštěvu USA. Natolik byl rozhořčen tím, že americké letouny začaly svrhávat bomby na Srbsko, považované za pravoslavného soukmenovce RF. Právě letecká válka proti Srbsku ukázala sílicí povolnost tehdejšího prezidenta Clintona tváří v tvář nátlaků neokonzervativců, jejichž krédem bylo nebrat ohledy na oslabené Rusko a prosazovat silová řešení.

Ale zanedlouho znovu svitla naděje na bezpečnostní spolupráci. V obou metropolích byli noví prezidenti: Bush mladší a Putin. Ten svému partnerovi po teroristických útocích 11. 9. 2001 poskytl nesmírně důležité poznatky o situaci v Afghánistánu a zároveň s tím dodal zbraně Severní alianci (dokonce i tanky) a ta pak velice rychle postupovala směrem na Kábul a drtila tálibánské vojenské jednotky. Čerství prezidenti se potom po určité době oslovovali křestními jmény a před ně ještě dávali slovo „přítel“. Učiněná idylka, jenže trvala jen krátkou dobu.

V USA trvale silil důraz na jednostranné přístupy, přestal se brát ohled na jiné státy i na mezinárodní organizace. Bushova administrativa nejprve schválila Národní bezpečnostní strategii 2002, která podtrhla výlučnost amerických vojenských schopností a odhodlání kdykoli je využít v zájmu naplňování vytyčených politických cílů. A vzápětí vystupňovala nátlak na Radu bezpečnosti OSN (nechvalně proslulý *Dopis osmi* z ledna 2003, kterým si chtěla vynutit rezoluci schvalující použití všech nezbytných prostředků) a pak zahájila válku proti Iráku, přestože proti byla nejen RF a ČLR, ale také Francie.

Nepříznivý dopad mělo i rozhodnutí Bushovy administrativy z konce roku 2001, že USA jednostranně odstoupí od smlouvy ABM z roku 1972, která zahájila éru kontroly jaderného zbrojení. A pak o 6 let později přišla Putinova odpověď v podobě odstoupení od smlouvy o konvenčních ozbrojených silách. Obě tato rozhodnutí se stala dalším projevem mechanismu akce – reakce, který je velice škodlivý nejen pro vzájemnou bezpečnostní spolupráci obou zemí, ale i pro celkovou mezinárodní situaci.

5. Anexe Krymu a její důsledky pro MBV

Anexe Krymu se stala jednou z výjimečných situací po skončení studené války. Jediným precedentem byla anexe Kuvajtu, které se dne 2. 8. 1990 dopustil tehdejší irácký diktátor Saddám Husajn. Za tento akt byl odsouzen celým mezinárodním společenstvím: RB OSN ve svých rezolucích z prvních srpnových dnů roku 1990 označila anexi za naprosto nepřijatelné „porušení mezinárodního míru a bezpečnosti“, což byla stejně ostrá formulace jako v případě rezoluce č. 83/1950 po invazi severokorejských vojsk do Jižní Koreje. A v návaznosti na to pak vyzvala k okamžitému a bezpodmínečnému stažení všech iráckých okupačních vojsk. A ve své rezoluci č. 678 (29.11/1990) dokonce dala zmocnění užít všech nezbytných prostředků k naplnění předcházejících rezolucí. A pak už následovala Operace Desert Storm 1991, kdy byla nasazena vojska OSN, jejichž páteř tvořily ozbrojené síly USA, kterým velel americký generál Norman Schwarzkopf. V tomto případě tedy použití síly bylo jak legální (byly schváleny příslušné rezoluce RB OSN), tak i legitimní (potvrdily se důvody, kvůli kterým byla válka zahájena) [27].

Na Radu bezpečnosti se obrátil i Bill Clinton v případě Jugoslávie – byla schválena rezoluce 1441/1998, která etnické násilí na území Kosova označila za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost. Pak ale RF a ČLR hlasovala proti druhé rezoluci, a tak nakonec USA nasadily sílu i bez náležitého zmocnění užít všech nezbytných prostředků. Podobně jednal i 43. prezident USA G. W. Bush ml. v případě tzv. druhé irácké války. Také on dosáhl toho, že byla schválena první rezoluce (byla to rezoluce 1441/2002, která irácký program ZHN označila za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost), ale nepodařilo se mu prosadit schválení druhé rezoluce, která by dala zmocnění užít všech nezbytných prostředků. A když válku zahájil i bez něho, kritizovala ho za to řada západních politiků (J. Chirac, G. Schroder, D. de Villepin) a spolu s nimi i tehdejší ruský prezident V. V. Putin.

Ruská anexe Krymu v roce 2014 tedy byla nejen v rozporu s mezinárodním právem, ale i s tím, jak se po roce 1990 chovali všichni američtí prezidenti, když se rozhodli použít vojenskou sílu. Ruský prezident V. V. Putin na rozdíl od nich jednostranně použil sílu, aniž by se před tím obrátil na RB OSN. Navíc se v negativním slova smyslu odlišil nejen od zavedených postupů amerických prezidentů, ale také od způsobů, jakými

postupovali Francouzi a Britové v případě Libye (rezoluce RB OSN č. 1973/2011) nebo Francouzi v případě Mali (Operace Serval, jež měla rezoluci 2085/ 2012) a Středoafričské republiky (Operace Sangaris 2013, která měla zmocnění užít všech nezbytných prostředků na základě rezoluce č. 2127 ze dne 5. 12. 2013).

5.1 Putinovo avoidance behaviour

Anexe Krymu tedy znovu ukázala, že jednostranný výklad dějin [28] může být z hlediska MBV velice nebezpečný. V první etapě totiž vyvolává atmosféru strachu a obav o bezpečnost země a v další etapě se může stát spouštěčem pro nasazení ozbrojených sil, či dokonce i k rozpoutání válek. V případě Krymu to bylo vyvolávání strachu většinového tamního ruského obyvatelstva, ale ani to není dostatečným důvodem pro použití síly bez předchozího projednání během zasedání Rady bezpečnosti OSN. Něco takového se běžně dělávalo během studené války a dopouštěly se toho obě strany. Jako příklady můžeme zmínit suezskou krizi 1956, vietnamskou válku, kterou v letech 1965–1973 vedly USA. Naproti tomu SSSR vojensky intervenoval v Maďarsku 1956, v Československu 1968 a v Afghánistánu 1979. Vždy přitom obešel RB OSN a uplatňoval tzv. vyhýbavé chování (avoidance behaviour). Ale po irácké anexi Kuvajtu v létě 1990 nebylo žádné větší vojenské operace, která by neměla alespoň 1. rezoluci RB OSN, tedy jasné vyhlášení, že daná událost nebo organizace představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v oblasti. Ruská anexe Krymu se tak stala prvním použitím vojenské síly bez jakéhokoliv předchozího projednávání v rámci OSN.

6. Reakce mezinárodního společenství

6.1 OSN

Prvním a také nejvýznamnějším fórem pro projednávání takto vážných situací je OSN, a zejména pak její Rada bezpečnosti. Té také byla předložena rezoluce, kterou sepsaly USA a která výslovně uváděla, že referendum, které předtím na Krymu proběhlo, je nelegální. Následující hlasování ukázalo, jaký byl mezinárodní ohlas celé anexe Krymu: pro návrh rezoluce hlasovalo 13 z 15 členů (všechny nestále členské státy a spolu s nimi i USA, Francie a Velká Británie), ČLR se zdržela a RF jako stálá členská země to vetovala. Rusko svým vetem dosáhlo toho, že anexe Krymu se nakonec projednávala během 68. zasedání Valného shromáždění.

Rezoluce schválená dne 27. 4 2014 pod názvem Územní celistvost Ukrajiny [29] (předložily ji Kanada, Kostarika, SRN, Lotyšsko, Polsko a Ukrajina) připomněla článek č. 2 Charty OSN, který zapovídá hrozbu silou a použití síly ve vztazích mezi státy a zároveň s tím vyzývá k tomu, aby se při mezinárodních sporech využívaly mírové prostředky. Pro její text se vyjádřilo 100 členských zemí OSN (všechny členské státy NATO a EU), 58 zemí se zdrželo a proti byly pouze Arménie, Bělorusko, Bolívie, Kuba, KLDR, Nikaragua, RF, Súdán, Sýrie, Venezuela a Zimbabwe. Rusko se tak v důsledku anexe *Krymu dostalo do největší mezinárodní izolace od skončení studené války.*

6.2 EU a NATO

EU jako mezinárodní organizace nejprve vystupovala v podstatě v pasivní úloze. Její nabídka asociační smlouvy a následné odmítnutí tehdejšího prezidenta Janukovyče (učiněné pod nátlakem ruského prezidenta Putina) se stala spouštěčem střetů mezi stoupenčí prozápadní orientace Ukrajiny a policejními silami tehdejšího režimu. Do aktivní úlohy přešla až 21. února 2014, kdy ministři zahraničí SRN, Francie a Polsko přivedli provládní i opoziční síly k podpisu dohody o uspořádání prezidentských voleb do konce roku 2014, o potrestání viníků a o dalších opatřeních [30]. Ale následující události nabraly tak rychlé tempo, že dohoda ani nemohla vstoupit v platnost.

Podstatně tvrdší byla reakce NATO: to na svém vrcholném zasedání ve Walesu v září 2014 schválilo rezoluci, která použila stejně ostrý výraz jako rezoluce RB OSN v případě Koreje 1950 a Kuvajtu 1990, a to výraz „porušení“ (breach). V tomto konkrétním případě bylo zdůrazněno, že „porušení územní celistvosti a svrchovanosti Ukrajiny je vážným porušením mezinárodního práva a velkou výzvou pro euroatlantickou bezpečnost.“

7. Minské dohody

Velmi důležitou událostí se stala přímá politická angažovanost Francie a USA v rámci tzv. normandského formátu [31], zejména pak dohody *Minsk 1* a *Minsk 2*, z 11. 2. 2015, kde byl položen důraz zejména na okamžitě a úplné zastavení bojových činností, stažení všech těžkých zbraní, účinný monitoring a systém ověřování, amnestii pro ty, kdo se zúčastnili událostí v Doněcku a v Lugansku, výměna rukojmích a nelegálně vězněných osob, zajištění veškeré humanitární pomoci pro potřebné, obnova kontroly Ukrajiny nad jejími hranicemi a další významná opatření [32].

8. Dopad ukrajinské války na země V4

Válka na Ukrajině a zejména pak anexe Krymu vyvolal kritická stanoviska také v zemích V4, zejména pak v Polsku. Bývalý polský prezident Walesa na konci září 2014 vyhlásil, že Polsko by si mělo půjčit nebo pronajmout jaderné zbraně, aby Putinovi, který se snaží zastrašovat, mohlo náležitě odpovědět [33]. A nedlouho po těchto výrocích, na konci loňského října, se na letecké základně Ghedi Torre v severní Itálii uskutečnilo rozsáhlé cvičení Steadfest Noon 2014, jehož součástí bylo i ověřování schopností zasazovat údery nepřátelským silám (STRIKEVAL). Tohoto cvičení se vedle vzdušných sil Belgie, SRN, Itálie, Holandska, Turecka, USA zúčastnili také polští piloti, kteří se tak svými stroji F 16 poprvé podíleli na secvičování součinnosti letounů předurčených pro zasazování jaderných úderů (NATO Nuclear strike exercise).

Nad účastí polských pilotů na cvičení NATO se zamýšlela řada expertů. Hans M. Kristensen, ředitel Projektů informací o jaderných zbraních při Federaci amerických přírodovědců, varoval, že by se mohla nastartovat spirálovitá logika, v jejímž rámci by Rusové mohli uskutečnit stejné cvičení s odůvodněním, že chtějí demonstrovat připravenost bránit Bělorusko [34]. A Egon Bahr, dlouholetý bezpečnostně politický

expert německé SPD, a G. Neuneck z IFSH v Hamburku, upozornili na hrozbu rozbití celého systému NPT a návratu k jadernému „dējà vu“, tedy k něčemu, co už tady bylo za studené války a co se vyznačovalo závody v jaderném vyzbrojování a tím, že jaderné arzenály obou stran se k sobě vzájemně stále více a více přibližovaly, což omezovalo prostor pro jejich politickou kontrolu.

9. Akademická debata o válce na Ukrajině

Válka na Ukrajině, a zejména pak anexe Krymu, vyvolaly velmi rozsáhlou a místy i dost vyhraněnou debatu v samotných USA, a to nejen mezi politiky, ale také mezi akademiky. V ní zaznívala jak velmi kritická stanoviska na adresu RF, tak i stanoviska, která vyjadřovala pochopení pro ruský postup.

9.1 Kritická stanoviska

Velmi kritická stanoviska vyjádřil Walter Russell Mead [36]. Jeho hlavní argument směřuje na RF a zní, že anexe Krymu znamená návrat bezohledné geopolitiky, což znamená zásadní změnu celého mezinárodního uspořádání. Rusko označil za jednu ze tří revizionistických zemí (spolu s ČLR a Íránem). Další výhrady směřuje na samotného V. Putina a vytýká mu, že svým jednostranným a silovým rozhodnutím způsobil ponižující překvapení prezidentu Obamovi, a tím také zcela zmařil reset nastartovaný podpisem Pražské smlouvy v dubnu 2010. Další kritická stanoviska vyjádřil McFaul [37], profesor politických věd a velvyslanec USA v Rusku v letech 2012–2014. Putinovi vytkl především unilateralismus, který nakonec měl z jeho pohledu kontraproduktivní důsledky: posílil jednotu NATO, oslabil ruskou ekonomiku, vážně narušil jeho mezinárodní pověst.

9.2 Smířlivá stanoviska

Ale na druhé straně byla zveřejněna i taková hodnocení, která měla pro anexi Krymu pochopení. Byl to především John Ikenberry, profesor Princetonské univerzity, který nejprve spolu se svým kolegou Deudneyem připomněl [38], že odchod ze zemí střední a východní Evropy na počátku 90. let byl „bezobdobným geopolitickým ústupem“ a že následující rozšíření NATO do tohoto prostoru bylo velice kontroverzní rozhodnutí, které kritizovaly i velké akademické osobnosti [39] a které spolu s jednostranným odstoupením od smlouvy SALT 2 bylo projevem „vítězství agresivní neokonzervativní ideologie“. A ve své další významné stati zdůraznil, že v případě Ukrajiny RF nejednala jako revizionistická země, ale naopak jako země, která je na sestupu a má stále silnější strach, že bude geopoliticky marginalizována [40].

Dalším podobně uvažujícím význačným akademikem je John Mearsheimer, profesor mezinárodních vztahů na universitě v Chicagu. Ten zastává názor, že celá krize na Ukrajině je chybou Západu [41], především USA, které se od druhé poloviny 90. let bez ohledu na zájmy a názory Ruska stále více přibližovaly k hranicím RF,

a tak v Moskvě umocňovaly obavy, že by nakonec mohly zřítit svoji námořní základnu i na Krymu, který má pro Rusko nenahraditelný význam.

Mungo Melvin, generálmajor v záloze a předseda sdružení britských vojenských historiků, napsal, že Rusko v roce 2014 jednalo pod vlivem strachu, že by mohlo přijít nejen o Ukrajinu, ale také o Krym, který pro něj má nenahraditelný strategický význam, a proto o něj předtím několikrát bojovalo. Z tohoto úhlu pohledu anexi poloostrova hodnotil tak, že „Rusko jej spíše absorbovalo, než že by ho dobylo“ [42]. Navíc ocenil, že se jednalo o zcela neletální akci kombinaci vojenské infiltrace za podpory tzv. sebeobránných jednotek.

A k velice podobným závěrům došel i Julian Lindley French [43], výzkumný pracovník National Defense University, Washington. Ten anexi Krymu označil za v jádru obrannou (inherently defensive) akci země, která není na vzestupu, ale naopak na sestupu, a navíc je neobyčejně zranitelná v důsledku fluktuace cen ropy na světových trzích, a tak nemůže představovat obávaného vyzyvatele pro Západ.

Pozoruhodné je, že v rámci anglosaské diskuse se proti anexi Krymu kriticky vyjádřili především liberální institucionalisté. Ti poukazovali především neblahými dopady na mezinárodní uspořádání. Naproti tomu ke smířlivějším závěrům došli jak realisté (Mearsheimer či Melvin), tak i liberální institucionalisté (Deudney a Ikenberry).

10. Debata o konkrétní pomoci Ukrajině

Vleklá válka na Ukrajině již na počátku roku 2015 vyvolala v NATO rozsáhlé debaty o tom, jak by měla vypadat další pomoc této těžce zkoušené zemi. Po první etapě, která zahrnovala ekonomické a politické sankce přišla druhá etapa, kde už se jednalo o poskytnutí zbraňových systémů. To se odrazilo v oficiálních dokumentech i ve výměnách názorů mezi předními odborníky v USA i v Evropě.

10.1 Klíčové dokumenty

Základní rámec pro vojenskou pomoc Ukrajině byl zakotven ve dvou významných dokumentech zveřejněných v USA. První z nich byl pod názvem *The Ukraine Support Act* (H. R. 4278) předložen Kongresu USA v březnu 2014 [44]. Začal vymezením hlavních výhrad vůči chování RF na Ukrajině a zejména vůči anexi Krymu, aby ve své negativní části pokračoval vymezením politických a ekonomických sankcí [45] a v pozitivní části otevřel cestu pro konkrétní finanční pomoc USA v oblasti budování demokracie, občanské společnosti a právního státu na Ukrajině.

A navazující dokument dostal název *Ukraine Freedom Support Act* (UFSA) of 2014 [46]. Na tomto dokumentu je pozoruhodné především podstatné jméno v jeho názvu – tedy důraz na svobodu jako nejvyšší hodnotu amerického způsobu života (*American Way of Life*). Tím se navázalo na válečné operace z počátku tohoto století, které USA vedly v Afghánistánu (*Enduring Freedom* 2001) a v Iráku (*Iraqi Freedom* 2003). Ale na rozdíl od dvou výše zmíněných operací v případě UKSA 2014 nešlo o plán okamžité a přímé vojenské invaze, po které by měla následovat dlouhodobá vojenská okupace [47].

Nicméně dokument UFSA 2014 napověděl, že v případě USA k válce na Ukrajině se jedná o stejnou odhodlanost k dlouhodobému boji USA proti tomu, co je považováno za vážnou bezpečnostní výzvu (challenge) či dokonce hrozbu (threat). Proto obsahoval samostatný a rozsáhlý článek věnovaný konkrétní vojenské pomoci v rozsahu 350 milionů USD pro rok 2015, která se měla zaměřit především na dodávky protitankových zbraní, munice, radarů zaměřených proti dělostřeleckým systémům, naváděcích a komunikačních systémů a také bezpilotních letadel.

10.2 Debata o rozsahu pomoci a o jejích možných dopadech

Na dokument USFA v únoru 2015 navázala výzva tří předních amerických think tanků působících na poli zahraniční a bezpečnostní politiky [48], Atlantic Council, Brookings a the Chicago Council on Global Affairs [49]. Ta vyzvala k aktivním opatřením na ochranu ukrajinské nezávislosti a k odporu vůči ruské rozpínavosti, přičemž její autoři, vesměs přední američtí odborníci na tomto poli, při zdůvodňování konkrétní vojenské pomoci, použili výraz „Putinova doktrína ochrany etnických Rusů v zájmu prosazování územních změn (v postsovětském prostoru) včetně pobaltských států“ a právě tento Putinův postup označili slovy „přímá výzva pro NATO“. Klíčový význam má doporučení, aby na prvních 350 milionů USD navázaly další sumy v po jedné miliardě USD v letech 2015, 2016 a 2017, přičemž už by mělo jít nejen o neletální, ale také o letální zbraně.

Všechny výše vzpomínané dokumenty rozpoutaly rozsáhlou a velice živou diskusi jak v USA, tak i v ostatních zemích NATO. V ní většina odborníků zaujala kladné stanovisko. Argumentovali slovy, že cena za nerozhodnost je vždy velice vysoká, že jde o transatlantickou solidaritu, že je nezbytné postavit pevnou hráz proti pokušením dalších revizí poválečných hranic [50]. Zvláště vyhocená stanoviska zazněla ve vnitroamerické debatě. Ve prospěch dodávek se vyjádřili ministr obrany Ashton Carter a zejména pak předseda sboru náčelníků štábů generál Martin Dempsey, který dokonce vyjádřil „absolutní podporu dodávkám letálních zbraní“ [51]. Tím se vytvořila situace, za které se sám americký prezident dostal pod silný tlak stoupenců tvrdého postupu.

Vedle stoupenců přímé vojenské pomoci Ukrajině se do debaty zapojili i skeptici [52]. Například Denis MacShane, britský ministr pro evropské záležitosti v letech 2002–2005, namítal, že nedávné dějiny západních vojenských intervencí by měly být velkým varováním pro všechny stoupence vyzbrojování Ukrajiny. A Ulrich Speck z Carnegie Europe varoval, že dodávkami letálních zbraní by se USA mohly dostat do války na Ukrajině, což je závazek, nad jehož závazností a nákladností by se měly velice vážně zamýšlet. A v neposlední řadě zaznívala varování, že k takovému angažmá budou mít silné výhrady zejména SRN, Itálie, Francie a možná i Velká Británie, jejichž význam v EU je určitě výrazně větší nežli v případě stoupenců, jimiž jsou Polsko a pobaltské státy.

Volání postkomunistických států po větší angažovanosti a zejména pak po dodávkách letálních zbraní Ukrajině svým způsobem připomíná volání západoevropských zemí po přímé angažovanosti USA na přelomu let 1948/1949, které kdysi Geir Lundestad nazval „pozvání USA k vytvoření atlantického impéria“ [53].

Debata o vyzbrojení Ukrajiny ukázala, že v rámci NATO zaujímají kladné stanovisko především nové členské státy, zejména Polsko a tři pobaltské země. Naproti tomu staré členské země, zejména pak ty nejvýznamnější, jsou zdrženlivější. V USA jakožto nejsilnější zemi NATO výrazně převažuje vliv stoupců nad odpůrci, což směřuje k dalšímu zvyšování vojenské angažovanosti a nedílně s tím i ke zkracování vzdálenosti mezi americkými a ruskými zbraňovými systémy v této výbušné části starého kontinentu. Stoupců vojenské pomoci Ukrajině jsou přesvědčeni, že jedině touto cestou lze Rusko odstrašovat od dalších snah o překreslování mapy postsovětského prostoru, zatímco pochybovači mají obavy z dalšího zvyšování vojenského napětí mezi USA a RF a z jeho destabilizačních důsledků.

Závěr

Vleklá válka na Ukrajině se stala nejvážnějším problémem ve vývoji MBV po skončení studené války. Je vyvrcholením dosavadního stupňování vzájemného napětí, které se ve vzájemných vztazích mezi NATO a Ruskou federací datuje již od konce 90. let. Eskalace války na Ukrajině, a zejména pak anexe Krymu ukázaly, jak konfliktní je dědictví někdejšího SSSR. Ještě více než 20 let po zániku SSSR působí jako to, čemu se přeneseně říká Pandořina schránka [54], tedy jako roznětka dalších válek, ve kterých jsou nejen velké oběti na životech, ale které mají vážné dopady na MBV. Tyto války urychlují posun od pozitivního míru k negativnímu, od diplomacie k vojenské strategii, a tak se stávají bezpečnostní hrozbou pro UE a NATO a pro řadu jejich členských států, zejména pak pro ty, které byly přijaty ve druhém kole tzv. východního rozšiřování.

Při hodnocení anexe Krymu z pohledu holismu se ukazuje, že šlo o ukázkový příklad revizionistického chování. Jeho podstata měla dominantně materiální charakter: šlo o rozšíření vlastního území na úkor západního souseda. Určující význam při rozhodování ruských elit měly faktory materiálního charakteru: jejich cílem bylo obnovení kontroly nad strategicky důležitým územím, zejména pak o námořní základnu, kterou Rusko považovalo za naprosto nezbytnou pro udržení vlastní přítomnosti v Černém moři a pro jeho kontrolu.

Z hlediska instrumentálních preferencí to bylo jednoznačně unilateralistické jednání. Ruské elity postupovaly bez ohledu na stanoviska a názory ostatních států a hlavně bez předcházejícího projednání na půdě RB OSN. Před kooperací s ostatními aktéry jednoznačně upřednostnily rychlou operaci, kterou svého západního souseda a s ním i OSN, NATO, EU a OBSE postavily před hotovou věc, tedy před jednostranné překreslení hranice mezi RF a Ukrajinou. Z pohledu základních kritérií bezpečnostní kultury byl postup ruských elit jednoznačně unilateralistický, nekooperativní, přičemž použití ozbrojených sil (byť bez označení a v relativně malém množství) naplnilo znaky militarismu.

Z výše uváděných důvodů byla anexe Krymu všeobecně odsouzena jako opatření, které je ze své podstaty nepřijatelné. Specifickým rysem byl bezesporu způsob provedení anexe, tedy skryté, diverzní nasazení síly, neobyčejně rychlá a především neletální operace. Právě neletální způsob vedl některé západní akademiky k tomu, že anexi Krymu hodnotili jako „v podstatě obrannou“ (Lindley – French) nebo jako pouhou absorpci učiněnou pod vlivem bezpečnostních obav z toho, že by se Krymu mohlo zmocnit NATO (Melvin).

Velmi zajímavá byla také akademická diskuse, v jejímž rámci převládla kritická stanoviska. Ale pozoruhodné je to, že pokud jde o pochopení pro postup RF,

vyjádřili je jak tradiční realisté (Mearsheimer), tak i liberální institucionalisté (Deudney a Ikenberry). Do osudové fáze se tato válka dostala po zahájení diskuze o konkrétní vojenské pomoci Ukrajině. Teprve další vývoj ukáže, zda takováto pomoc povede k ostrašení RF, nebo zda naopak vyústí v další zvýšení vojenského a politického napětí mezi NATO a RF, jehož případné důsledky jsou dnes jen velmi těžko předvídatelné. Ve hře je to, zda bude pokračovat návrat ke vzorcům chování typickým pro dobu studené války, nebo zda se podaří návrat k diplomatickým jednáním [55] a od konfrontačních mentálních modelů ke kooperativním.

Poznámky k textu a použitá literatura

- [1] UCDP – Uppsala University, Sweden, www.ucdp.uu.se/
- [2] Sanjeev Gupta, Benedict Clements, Rina Bhattacharya, and Shamit Chakravarti. „The Elusive Peace Dividend“ at *Finance & Development*, 2002.
- [3] Mearsheimer, John, J. , *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, NYC 2001.
- [4] Zakaria, Fareed: *The Post-American World*, Fareed Zakaria, W.W. Norton & Company; 2008.
- [5] Drulák, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.
- [6] Hermann, Margaret: *The Study of American foreign policy*. In: *Routledge handbook of American foreign policy*. London: Routledge, 2012.
- [7] Bliže viz: Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York, NY: W.W. Norton, 2001.
- [8] Sperling John: *Capability Traps and gaps: symptoms or cause of a troubled Transatlantic relationship*. *Contemporary Security Policy* 25 (3), s. 452–479.
- [9] Duffield, J. S. *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and German Security Policy After Unification*. Stanford: Stanford University Press, 1998.
- [10] Malici, Akan. *The Search for a common European foreign and security policy: leaders, cognitions, and questions of institutional viability*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- [11] Nye, Joseph: *The Future of power*. New York: Public Affairs, 2011 za základní ukazatele hard power považuje zejména rozlohu každého státu, počet obyvatelstva, zásoby surovin.
- [12] Mearsheimer, John. *Getting Ukraine wrong*. *International New York Times*, 14. 3. 2014.
- [13] Kagan, Robert: „*New Europe, Old Russia*“. *The Washington Post*, 6. 2. 2008.
- [14] Huntington, Samuel: *The Clash of Civilizations?* *Foreign Affairs*, Summer 1993.
- [15] Ziegler, Aleš. *Člověk cítí stále jenom hlad. Hladomor na Ukrajině v letech 1932-1933. Dějiny a současnost*. 2009, roč. 31, čís. 4.
- [16] *New world order: George Bush's speech* [on-line]. Dostupné z: www.al-bab.com/arab/docs/pal/pal10.htm
- [17] Fukuyama, Francis: *The End of History? The National Interest* (Summer 1989).
- [18] OSCE. *Charte de paris pour une nouvelle europe* [on-line]. Dostupné z: www.osce.org/fr/mc/39517?download=true
- [19] Ikenberry, John: *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton University Press, 2001.
- [20] *Budapest Memorandums on Security Assurances* [on-line]. 1994. Dostupné z: www.cfr.org/.../budapest-memorandums.../p32484
- [21] Potter, William. *The politics of Nuclear Renunciation: The cases of Belarus, Kazakhstan and Ukraine*. Occasional Paper, No. 22, Henry Stimson Center, April 1995.
- [22] Rost Rublee, Maria: *Fantasy Counterfactual: A Nuclear-Armed Ukraine*. *Survival: Global Politics and Strategy* April-May 2015.
- [23] Pifer, Steven: *The Trilateral Process: The United States, Ukraine, Russia and Nuclear Weapons*. *Arms Control and Non-Proliferation Series*. Brookings Institutions. May 2011.
- [24] Michael McFaul; Stephen Sestanovich; John J. Mearsheimer. *Faulty Powers*. *Foreign Affairs*, November/December 2014 Issue
- [25] Daniel Deudney and G. John Ikenberry. *The Unravelling of the Cold War Settlement*. *Survival: Global Politics and Strategy* December 2009–January 2010
- [26] Daniel Deudney and G. John Ikenberry. *The Unravelling of the Cold War Settlement*. *Survival: Global Politics and Strategy* December 2009–January 2010

- [27] Evans, Gareth. *When is it Right to Fight?* Survival: Global Politics and Strategy Volume 46, Issue 3, 2004.
- [28] Carr, Edward: *What Is History?* 1961, revised edition ed. R.W. Davies, Harmondsworth.
- [29] [29] *United Nations General Assembly Resolution 68/262* [on-line]. Dostupné z: en.wikipedia.org/wiki/United_Nations...68/262
- [30] „Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine - full text“. *The Guardian*. 22 February 2014.
- [31] Schüzka, kterou při příležitosti oslav 70. výročí vylodění v Normandii zorganizovali německá kancléřka A. Merkelová a francouzský prezident F. Hollande s ruským prezidentem V. Putinem a ukrajinským prezidentem P. Porošenkem s cílem přivést je k ukončení bojů a k hledání politického východiska z války.
- [32] FT.com. *Full text of the Minsk agreement* [on-line]. Dostupné z: www.ft.com/.../21b8f98e-b2a5-11e4-b234-00144fe
- [33] Walesa, Lech. *Poland needs nuclear arms to ward off Russia*. Agence France-Presse, September 26th, 2014.
- [34] Kristensen, Hans M. Polish F-16s In: *NATO Nuclear Exercise In Italy*. Dostupné z: fas.org
- [35] Bahr, Egon; Neuneck, Götz. *Against Renuclearising Europe*. Survival: Global Politics and Strategy April–May 2015
- [36] Walter Russell Mead. The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers. *Foreign Affairs*, May/June 2014
- [37] Michael McFaul; Stephen Sestanovich; John J. Mearsheimer. Faulty Powers. *Foreign Affairs*, November/December 2014 Issue
- [38] Daniel Deudney and G. John Ikenberry. *The Unravelling of the Cold War Settlement*. Survival: Global Politics and Strategy December 2009–January 2010.
- [39] Kennan, George F. “A Fateful Error.” *New York Times*, February 5, 1997; Mandelbaum, Michael: Preserving the New Peace, *Foreign Affairs* May/June 1995 Issue
- [40] Ikenberry, John. The Illusion of Geopolitics. *Foreign Affairs*, May/June 2014
- [41] Mearsheimer: Why the Ukraine Crisis Is the West Fault. *Foreign Affairs*, September/
- [42] Melvin, Mungo. „Sevastopol: Crimean Citadel from Potemkin to Putin.“ *The RUSI Journal*, Jun 2014, Vol. 159, No. 3.
- [43] Lindley-French, Julian. Ukraine: Understanding Russia. *The RUSI Journal*, Volume 159, Issue 3, 2014.
- [44] S.2828 - 113th Congress (2013-2014): Ukraine Freedom [on-line]. Dostupné z: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/.../282>
- [45] Ty byly namířeny především proti konkrétním činitelům zodpovědným za akce, které podlamovaly demokratické procesy na Ukrajině, znamenaly hrozbu pro územní celistvost této země nebo závažné porušení lidských práv.
- [46] Ukraine Freedom Support Act of 2014 - Senate Foreign [on-line]. Dostupné z: www.foreign.senate.gov/download/ufsa_1-pager
- [47] Tu v případě dlouhodobě pojiímané okupace Iráku po svržení Saddáмова režimu posvětila rezoluce RB OSN č. 1483, která byla schválena dne 22. 5 2003 a v níž bylo doslova uvedeno, že USA „occupying powers under unified command“.
- [48] Steven Pifer, Strobe Talbott, Ambassador Ivo Daalder, Michele Flournoy, Ambassador John Herbst, Jan Lodal, Admiral James Stavridis and General Charles Wald.
- [49] *Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian* [on-line]. Dostupné z: www.thechicagocouncil.org/.../UkraineReport_Febru.
- [50] *Strategic Europe - Carnegie Europe - Carnegie Endowment* [on-line]. Dostupné z: carnegieeurope.eu/strategieurope.
- [51] Politico. *Obama pressed on many fronts to arm Ukraine*. Print version, March 12, 2015,
- [52] *Strategic Europe - Carnegie Europe - Carnegie Endowment* [on-line]. Dostupné z: carnegieeurope.eu/strategieurope.
- [53] Lundestad, Geir. Empire by Invitation? *Journal of Peace Research* [on-line]. Dostupné z: jpr.sagepub.com/content/23/3/263
- [54] Roche, Nicolas. L'interventionnisme de M. Poutine en Ukraine remet en cause l'ordre nucléaire. *Le Monde*. 11.03.2014
- [55] Rifkind, Malcolm and Ivanov, Igor. The Risk of a New Cold War. *The New York Times*, 3. 8. 2014